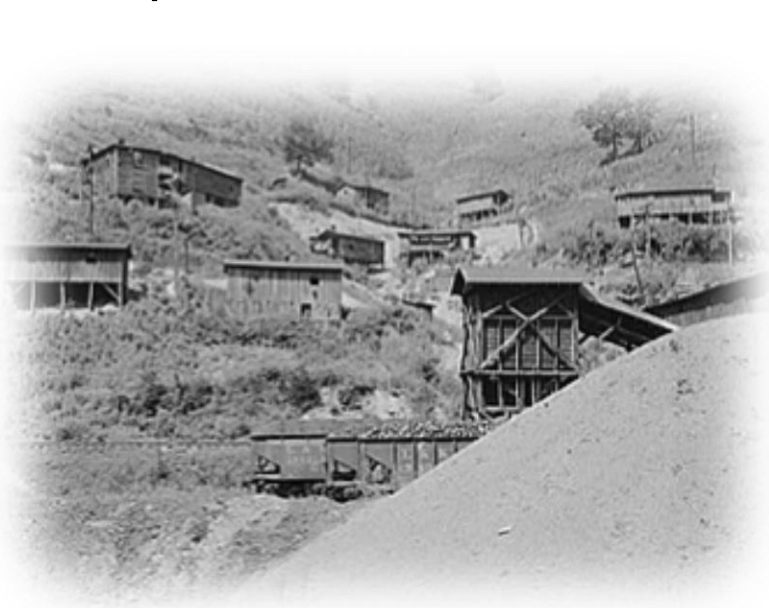


Město I.



Chudinské čtvrti, dělnické kolonie, slumy...

- živelný rozvoj měst, nárůst počtu obyvatel
- neutěšené hygienické podmínky
- epidemie (tuberkulóza, cholera)



... a továrny



Továrny v literatuře

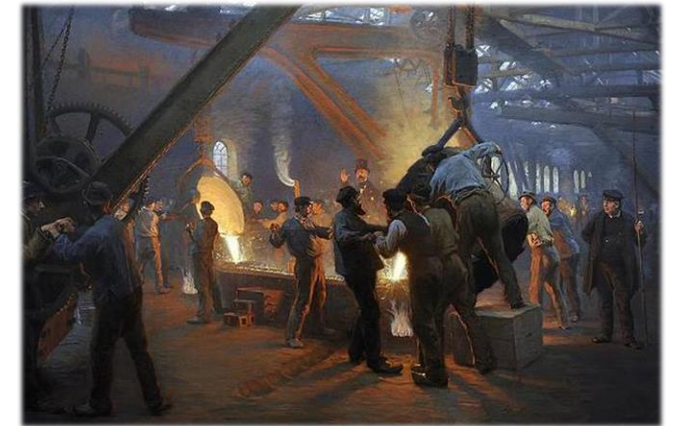
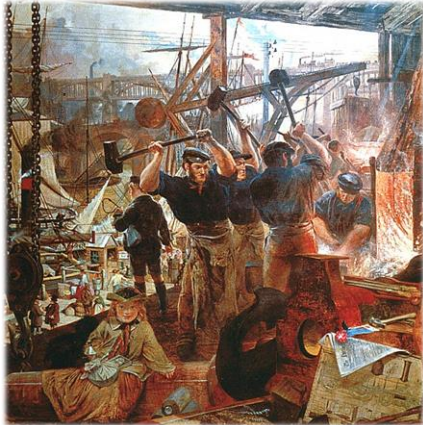
- Vladimír Macura: Továrna – dvojí mýtus. In *Poetika míst* (1997)

Proniknout do prostoru továrny bylo možné nikoliv vcítěním, ale studiem, sběrem materiálu a osobním seznámením s vnitřním chodem podniku...

Naturalisté a realisté sklonku století dovedli onen materiálový zájem o továrnu a její vnitřní fungování přímo do dokonalosti důrazem na jeho metodologické propracování (Zola, Reymont, Mamin-Sibirjak, u nás A. M. Šimáček)... v Anglii Dickens při přípravě Zlých časů (1854) podnikal studijní cesty do Manchesteru a tamějších závodů...

- románová tvorba
- oblíbená témata: katastrofa továrny, továrna jako člověku nebezpečná síla, monstrum továrny, netečnost stroje vůči lidské tragédii, motiv smrti a zmrzačení

Továrny v malířství



Továrna v divadle a filmu

- na konci 19. století divadlo často zachycuje továrnu a život chudiny z pozice vyšší střední třídy (sociální původ autora, sociální složení publika)
- sociální kritika, dokumentárnost, moralizující tendence
- varianta – dramatizace naturalistických románů

E. Zola: *Le naturalisme au théâtre* (1881)

H. Ibsen: *Nepřítel lidu* (1882)

G. B. Shaw: *Domy pana Sartoria* (1892), *Živnost paní Warrenové* (1893)

G. Hauptmann: *Tkalci* (1894)

André Antoine – pařížské Théâtre Libre

Otto Brahm – berlínské Freie Bühne (1889–1893) a Freie Volksbühne (1890–1914)

- Mario Monicelli: *Stalo se v Turíně* (I compagni, 1963), Andrzej Wajda: *Země zaslíbená* (Ziemia obiecana, 1974, podle románu W. S. Reymonta)

Asanace, regulace – Hausmannova přestavba Paříže za druhého císařství

- baron Georges-Eugène Hausmann, v letech 1853–1870 prefektem Paříže
- řízená přestavba Paříže
- projekt zahrnoval všechny aspekty urbanistického plánování v centru Paříže a v okolních čtvrtích: ulice a bulváry, regulace fasád budov, veřejné parky, kanalizace a vodovody, městská zařízení a veřejné památky
- dlouhé, rovné a široké bulváry s kavárnami a obchody určily nový typ městské scenérie a ovlivnily každodenní život města
- součástí plánu stavby bulvárů bylo i zamezit pouličním nepokojům, stavbám barikád v ulicích a umožnit průchod policie a vojska (šíře bulváru je 20 až 30 metrů)

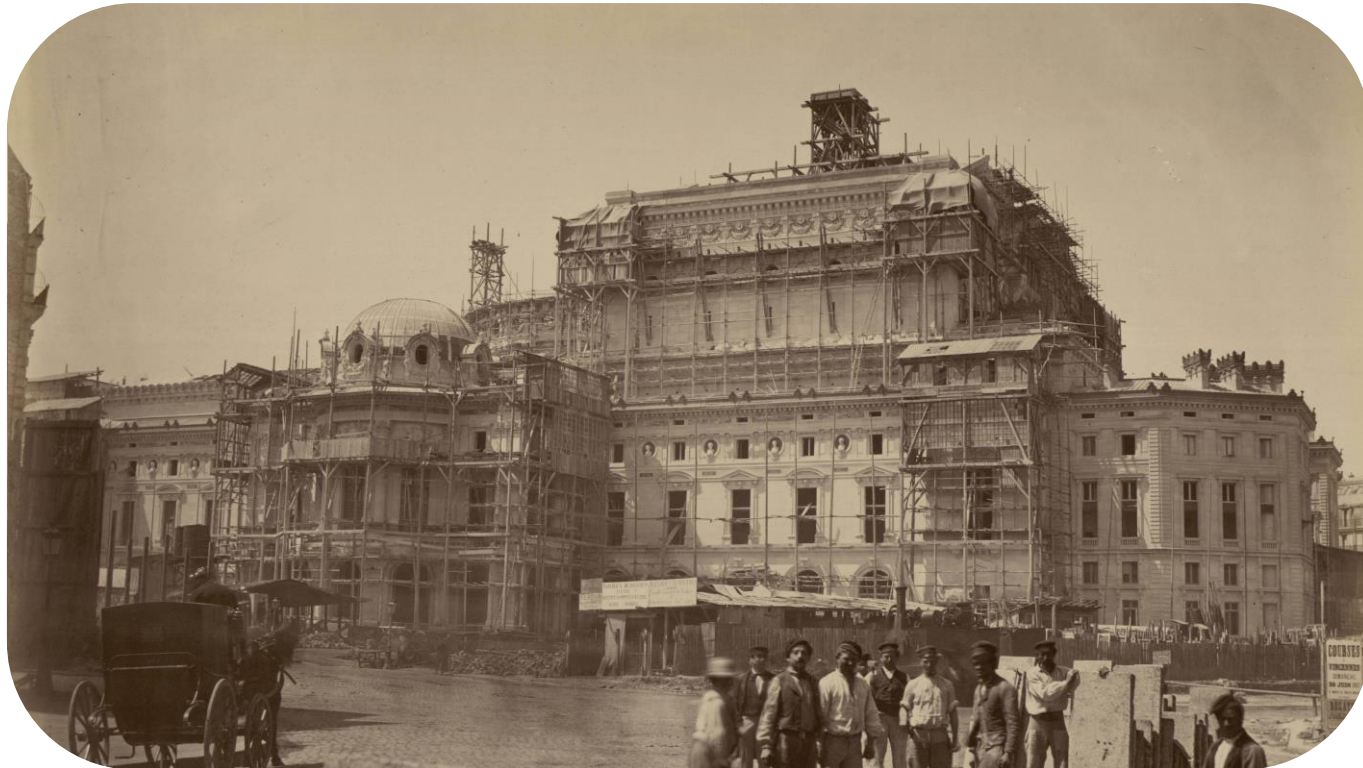


Pařížské bulváry

- charakteristické fasády domů:
přízemí a mezipatro – velká okna
druhé podlaží – nejvíce zdobené
třetí a čtvrté patro – méně zdobné
páté podlaží – bez výzdoby
podkroví (mansardy)
sklon střechy 45 stupňů
- jednotlivá patra odpovídají
sociálním skupinám
- regulovaný vzhled fasád
- odstranění terénních nerovností
v ulicích, zarovnaní objektů



- významné stavby
nová divadla – Palais de l'Opéra,
Théâtre du Châtelet, Théâtre de la Ville
parky – Boulogneský lesík,
Vincenneský lesík



Bulváry v malířství



Flâneur

- označení člověka, který se bezcílně prochází městem, povídá si se známými a sbírá zážitky
- pařížský fenomén
- výraz Ch. Baudelaira
- typ dandyho, intelektuálního kavárenského povaleče
- flâneur není turista (nespěchá), nenavštěvuje populární atrakce, ale místa, která důvěrně zná, není ani tulák (bývá slušně materiálně zabezpečen)



Dandy



- člověk, který klade zvláštní důraz na svůj zevnějšek a osobní úpravu, vytríbený jazyk a nevázané koníčky, chce být elegantní a kultivovaný
- všechny činnosti vykonává se zdánlivou nenuceností
- dichotomie ukazování se a upoutávání pozornosti je tomuto druhu inscenace hraní rolí imanentní
- dandysmus není pevně daná estetika

*Dandy musí usilovat o vznešenost bez přerušení, musí žít a spát před zrcadlem.
(Ch. Baudelaire)*



Vídeňská Ringstrasse, Ring (Okružní třída)



- okružní třída kolem Vnitřního města, historizující styl
- zboření městských hradeb po roce 1857
- 1859–1888 vznikla v místech hradeb široká ulice kolem historického centra
- okružní třídy na místě zbořených hradeb byly stavěny i v jiných městech Rakouska-Uherska
- monumentální stavby – Státní opera, Burgtheater, parlament, univerzita, Nová radnice, park



Komerční, tj. bulvární divadlo

- v roce 1864 dekret o svobodném divadelním podnikání
- expanze a rozvoj divadla na bulvárech
- v roce 1870 měla Paříž 40 divadel, v roce 1900 jich bylo 100
- další divadelní podniky – kabarety, café-concerty apod.
- omezení cenzury
- divadelní ředitelé se staly podnikateli
- nárůst počtu obyvatel = nárůst publika, kapacita divadel 1200–2000 sedadel
- repertoár podléhal ekonomickým zájmům, divadla volila hry podle očekávaného či zaručeného úspěchu (paralela k současné muzikálové scéně či hollywoodské filmové produkci)

Duchovní klima společnosti pro kterou se hrálo

- opojení hospodářským a technickým pokrokem a vědeckými experimenty **X** pocit nejistoty, skepse a osamění člověka
- formalizace života, byrokratizace společnosti, vzestup měšťáctví a maloměšťáctví (petit bourgeois - člověk s omezeným rozhledem a zastaralými názory)
- happy endy zažívané jen v bulvárním divadle
- oblíbené žánry: melodrama, komedie, vaudeville, výpravné drama, opereta
- nejpodstatnějším žánrem 19. stol. zůstala opera, od ní je třeba odečítat např. herecký styl v činoherním divadle

Francouzští dramatici

- Eugène Scribe (1791–1861)

dramatik-podnikatel

la pièce bien faite – tzv. dobře udělaná hra

coup de théâtre – nečekaný zvrát na konci děje

psal komedie, vážné drama, operní libreta, vaudevilly...

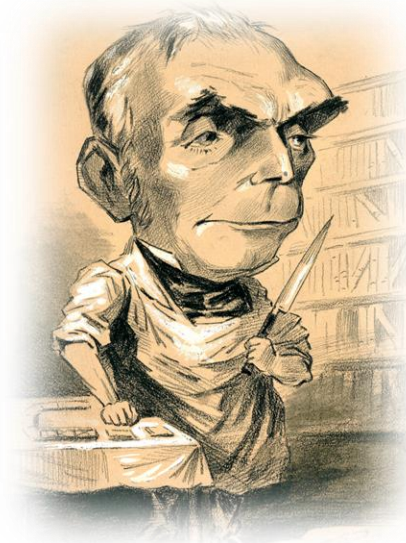
Do divadla nechodíte proto, aby vás poučovali a napravovali, ale abyste se veselili a bavili. A pobavit vás nedokáže pravda, ale iluze... (E. Scribe)

- Émile Augier (1820–1889)

- Alexander Dumas ml. (1824–1895) – *Dáma s kaméliemi*, později *pièce à la thèse*, postava rezonéra – mluvčí autora

- Victorien Sardou (1831–1908) – ve světě nejhranější autor v letech 1860–1900

- vliv dobového historismu a pozitivismu – pronikání realismus do inscenačního tvaru



Dramatici hraní dodnes

- Eugène Labiche (1815–1888) – autor vaudevillů
Slaměný klobouk (1851), *Cesta pana Perrichona* (1860)
- Georges Feydeau (1862–1921) – autor vaudevillů
Brouk v hlavě (1907), *Dáma od Maxima* (1908)

Opereta – žánr vzniklý po roce 1848

- Jacques Offenbach (1819–1880)
Orfeus v podsvětí (1858), *Krásná Helena* (1865) + opera *Hoffmannovy povídky* (1881)

François Delsarte (1811–1871)

- první systematické vzdělávání herců
- vliv na americké divadlo, tanec a společnost
- fenomén *delsartismus*
- vliv na meziválečnou avantgardu

více viz

MUSILOVÁ, Martina. François Delsarte a jeho systém herecké pedagogiky. *Divadelní revue*, Praha: Institut umění - Divadelní ústav, 2016, roč. 27, č. 1, s. 95-115.



Kult hereckých hvězd (virtuosové)

- glorifikace hereckých hvězd (paralela – dnešní filmové hvězdy)
- Sarah Bernhardtová (1844–1923)
- magnetizující osobnost
- důsledně vytvářela vlastní mýtus a legendu o sobě
- žena *fine de siècle*, hubená, bledá, excentrická, *femme fatale*
- cit pro teatrální vnější efekt, mužské role (rôle travesti, kalhotkové role)



- Jean Mounet-Sully (1841–1916) – poslední z patetických tragédů, zvučný hlas, sošná gesta
- Benoît Constant Coquelin st. (1841–1909) – komik, *Umění a herec* (1880), první představitel Cyrana (1889), kterého pro něj E. Rostand napsal

- další světové herecké hvězdy:
Tommaso Salvini (1829–1915),
Eleonora Duseová (1858–1924),
Helena Modrzejewská (1840–1909),
Henry Irving (1838–1905), Ellen
Terryová (1847–1928)...

